

Fakir Baykurt'un Hayatı Üzerine

DENİZ DEPE

Behçet Necatigil'in "gerçekçi-devrimci romancılarımızdan" dediği Fakir Baykurt, 1929'da Burdur'un Akçaköy'ünde doğdu. Asıl adı Tahir'dir, savaşta ölen amcasının adını almıştır. Yazarın bu ismi değiştirme sebebi, öğretmeninin adıyla dalga geçmesidir. Aslında halk şiirine olan merakından takma isim sahibi olmayı hep istemiştir ancak bir türlü karar veremez. Fakir ismini de bir tesadüf sonucu bulur. Tahir Baykurt'a gelmesi gereken evrak Fakir Baykurt adına gelince, bu ismi benimser. Daha sonra adını mahkeme kararıyla da değiştirecektir. Yazar, Fakir haricinde birkaç takma isim daha kullanmıştır: Tarık Kırat, Yaşar Yalçın, Osman Akpürçek, C. Kurtbay, H. Durukan ve Ziya Altınbaş...

Doğum günü belli değildir, ancak annesi haziran ortalarında dediği için Baykurt, 15 Haziran'ı kendine doğum tarihi olarak seçer. Annesinin adı Elif, babasının adı Veli olan yazar, altı kardeşten ikincisidir. Annesi, babasının ikinci evliliğidir. Zor bir hayatı olan Kara Veli, on dört yıl askerlik yapmış, yaralanmış ve Yemen'de altı yıl esir düşmüştür. Yazarın annesiyle olan evliliği, bu zor günlerden sonradır. 1938'de, elli yedi yaşındayken kağından düşerek ölür. Fakir Baykurt babası öldüğünde henüz dokuz yaşındadır.

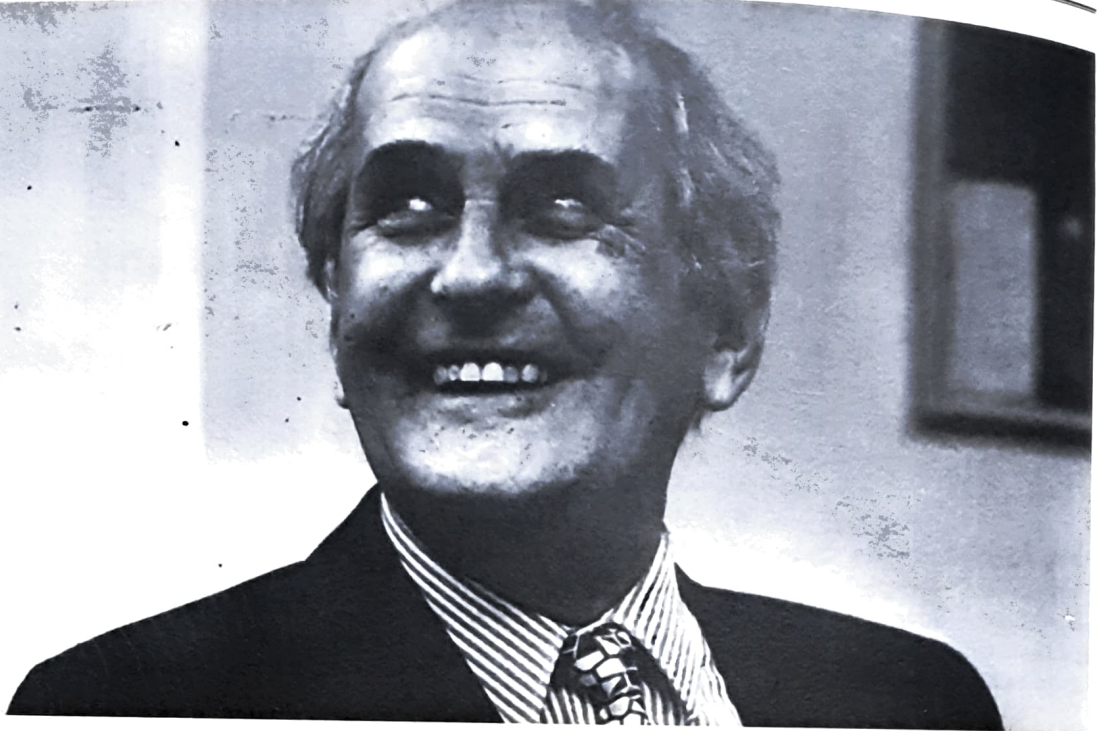
İlkokula 1936'da başlayan yazar, babası ölünce dayısı ile birlikte Burhaniye'ye gider. Dayısı onu okutmayı vadederek ancak bunun yerine çalıştırır. Küçük çocuk, Buldan Dağları'ndan kaçak kereste indirmiş, Menderes'te kanal yapımında çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı başlayınca dayısı orduya çağrılır, Fakir Baykurt da yengesi ve kuzenlerine bakmak durumunda kalır. Uzun süre tek başına çalışmaya devam eder ancak daha fazla dayanamaz. Üç yılın sonunda kaçarak evine döner. Okuluna kaldığı yerden devam eden yazar, edebiyata da köyündeki bu okulda, hece ölçüsüyle şiirler yazarak başlar. İlk şiiri ölen öküzlere yerine aldıkları bir tosun üzerinedir. Okuma yazması olmayan bir anne babanın çocuğu olan Fakir Baykurt'un, çocukken çağrılan evlere gidip kadınlara bazı sahneleri canlandırmak suretiyle hikâyeler okuduğu anlatılır. Bu husustaki kabiliyeti, onun köyde ün sahibi olmasına sebep olur. Okuduklarıyla insanları ağlatan bu küçük çocuk, bu yoldan para da kazanmaya başlar. Bayramlarda şiirler okur, söylevler verir. Bu, onun eğitimci kimliğine ve edebî yönüne dair bir işarettir.

Yazar, ilkokuldan mezun olup Gönen'deki Köy Enstitüsünü kazandığında on dört yaşındadır. Köy enstitüsü yolları Fakir Baykurt için çok kıymetlidir, kendi ifadesiyle burası

onun kişiliğini bulmasına yardım etmiştir. İlk şiiri "Fesleğen Kokuluma" 1946'da, Eskişehir'de yayımlanan *Türke Doğru* dergisinde, Tahir Baykurt adıyla yayımlanır. Yazarın adı ilerleyen zamanda Türk edebiyatının birçok dergisinde karşımıza çıkacaktır: *Edebiyat Dünyası*, *Kaynak*, *Fikirler*, *Yücel*, *Varlık*, *Yeni Ufuklar*, *Yeditepe*, *Papirüs* ve *İmcece...* Türkçe öğretmeninin Fakir Baykurt'u kütüphanede görevlendirmesi, onun bol bol okuyabilmesini ve çıkan dergileri takip edebilmesini sağlar. Orhan Veli, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali eserleri ile bu yıllarda tanışır. 1970'te *Papirüs*'te kendi hikâyesini anlattığı yazısında en sevdiği yazarların Cervantes ve Gorki olduğunu söyleyen Baykurt, sevdiği diğer yazarları ise şöyle sıralar: Evliya Çelebi, Erskine Caldwell, Hemingway, Gogol, Çehov. Sait Faik, Halikarnas Balıkcısı ve Samim Kocagöz ise hayran olduğu isimlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi atmosfer değişince enstitüde de sıkıntılar başlar. Yazar son sınıftayken enstitü yönetimi değişir ve aralarında sürekli bir çatışma yaşanmaya başlar. Baykurt gizli gizli okuyup yazmak zorunda kalır. *Yeni Köy* gazetesini izinsiz olarak çıkarır, üç gün sonra yönetim tarafından gazete, duvardan indirilir. İsyankâr bir öğrencidir; sürekli şikâyet dilekçeleri yollar, aramalarda kitaplarına el konulur ve soruşturma geçirir. Ama tüm bunlara rağmen 5 Ağustos 1948'de mezun olur. Bu yıl, aynı zamanda yazı yoluyla ilk kez para kazanmıştır: *Yücel Dergisi*'nin açtığı "Neden Öğretmen Olmak İstiyorsunuz?" konulu yazı yarışmasında birinci olur.

Öğretmen olarak ilk ataması Burdur-Kavacık'a yapılmıştır. Burada çalışırken köy notları ve hikâyeler yazmaya başlar. 1951'de arkadaşının baldızı Muzaffer Hanım ile evlenir. Evliliğinin ardından bir hastalık dönemi başlar, ameliyatlar geçirir. Sağlık sorunları sebebiyle Dereköy'e atanır. Burada da birileriyle sıkıntı yaşar, şikâyet edilir, evi aranır. Köy öğretmenliği yıllarında postayla kitap-dergi getirtir, dünya klasiklerini okumaya başlar. Fakir Baykurt 1948-1953 arasındaki dönemi zor günler olarak anar. Bu beş yıllık köy öğretmenliği süreci bir sürü kovuşturma ve iki mahkeme ile geçmiştir. Yazar, her şeye katlandığını ve biraz kurtulabilme umuduyla Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdiğini söyler. Aslında ilk önce iki defa resim bölümüne başvurmuş ancak kazanamamıştır. Daha sonra edebiyata başvurarak kazanır ve 1953'te başladığı Gazi Eğitim Enstitüsü'nü 1955'te başarıyla bitirir.

Çekilen kura sonucu Sivas'a atanan yazar; annesi, kız kardeşi ve eşiyle birlikte Sivas'a gider. Önce Sivas Lisesi'nde çalışır. Üç ay sonra ise henüz bir binası bile olmayan Hafik Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanır. Binanın yapımında işçilerle birlikte çalışır. Öğrencilerle duvar gazetesi çıkarır, oyun çalıştırıp oynatır. İlk kitabı *Çilli'nin* (1955) yayımlanması bu döneme rastlar. İki yıl bu şehirde çalıştıktan sonra askere çağrılır ve 1957'de Ankara Piyade Yedek Subay Okuluna gider. *Yılanların Öcü*'nü bu dönemde yazmaya başlar (Roman, 1958'de Cumhuriyet'te tefrika edilmeğe başlamıştır). İlk çocuğu Işık doğar. Altı ay sonra Konya Astsubay Okuluna atanır ve askerliğine öğretmen olarak devam eder. 30 Ağustos 1958'de askerliği biter ve 1959'da Şavşat Ortaokuluna tayin edilir. İkinci çocuğu Sönmez doğar. *Yılanların Öcü* basılır ve Yunus Nadi Roman Ödülü'nü alır. Bu roman, 1962'de Metin Erksan tarafından sinemaya uyarlanacaktır. *Yılanların Öcü*, yazarı hem meşhur etmiş hem de sıkıntılı bir sürece sürüklemiştir. Baykurt, 1959'da Ankara Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yapı İşleri'nde görevlendirilir. Bu yıl *Efendilik Savaşı* adlı bir de hikâye kitabı çıkar. 1960'ta Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan bir yazısı sebebiyle bakanlık emrine alınarak cezalandırılır. Maddi olarak sıkıntılı günler başlar çünkü maaşının üçte birini almaktadır. *Eşkâr Tepesi* adlı deneme kitabı bu yıl çıkmıştır. 27 Mayıs 1960'tan sonra göreve geri döner ve kaderi değişir.

Ankara'nın çeşitli köylerinde ilköğretim müfettişliği yapmaya başlayan Fakir Baykurt, 1961'de üç kitap yayımlar: *Onuncu Köy* (roman), *Irazca'nın Dirliği* (roman) ve *Karın Ağrısı* (hikâye). 1962'de üçüncü çocuğu Tonguç doğar. Aynı yıl bakanlığın bir yurt dışı projesi kapsamında eğitim almak için sınava girerek bir yıllığına Amerika'ya gider. Bloomington'daki Indiana Üniversitesinde "Göze Kulağa Hitap Eden Ders Araçları" eğitimi görür, "yetişkinler için okuma kitapları yazma" kursları alır. Bu arada çeşitli görev ve eğitimler için İngiltere, Almanya, Bulgaristan, Macaristan gibi ülkelere yolu düşecektir. 1964'te tam dokuz kitabı yayımlanır: *Cüce Muhammet* (hikâye), *Sarı Köpek* (hikâye), *Kerem*

ile Aslı (masal), *Ağaç Dede* (hikâye), *Küçük Köprü* (hikâye), *Deli Dana* (hikâye), *Yetim Ali* (hikâye), *Sınır Kavgası* (hikâye) ve *Sümüklü Hanım: Deli Osman'ın İşleri* (hikâye). *Cüce Muhammet* adlı hikâye kitabı peygambere hakaret suçlamasıyla tepkilere neden olmuş ve yazar bu sebeple kovuşturma geçirmiştir. Ancak kitaptaki Muhammet bir köylünün adıdır ve hikâyenin Hz. Muhammed ile ilgisi yoktur.

1965'te doksan kadar arkadaşıyla birlikte Türkiye Öğretmenler Sendikasını (TÖS) kurar ve genel başkan seçilir. Bir dönem Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonunun da genel başkanlığını yapar. Öğretmen örgütçülüğü sebebiyle sık sık bakanlık emrine alınarak cezalandırılır. "Fakir Baykurt'un İç Yüzü" isminde iki bin adet bir broşür bastırılır ve bütün köylere, camilere, uzun yol şoförlerine dağıtılır. Yazar, öğretmenlerle olan bir toplantısında da saldırıya uğramış ve darp edilmiştir. 1967'de iki romanı yayımlanır: *Kaplumbağalar* ve *Amerikan Sargısı*.

Olaylar ve davalar durmaz. Danıştay kararıyla 1969'da yeniden öğretmenliğe başlar. Gaziantep Fevzipaşa Ortaokuluna tayin edildiğinde yaşı otuz dokuzdur. 7-11 Temmuz 1969'da Kayseri'de TÖS olağan kongresi sırasında olaylar çıkar. Toplantının yapıldığı sinema salonu kapatılarak içindekiler yakılmak istenir. Fakir Baykurt, Kayseri Olayları olarak tarihe geçen 8 Temmuz günü ölümünden önce 15-18 Aralık 1969'da ise eğitim tarihinin ilk genel öğretmen boykotunu yüz yirmi beş bin öğretmenin katılımıyla gerçekleştirir. Bu sebeple açığa alınır. Yazar, bu dönemde yurt gezilerine devam etmiş hatta Çorum'da eşiyle birlikte saldırıya uğramıştır.

28 Ekim 1970'de öğretmen olarak görevi sona erer. ODTÜ'de Halkla İlişkiler ve Yayın Müdürü olarak göreve başlar. *Tırpan* (roman) ve *Anadolu Garajı* (hikâye) bu yıl yayımlanır. *Tırpan*, 1970 TRT Sanat Ödülü'nü ve 1971 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü almıştır. Tiyatro uyarlaması da 1980 Avni Dilligil Tiyatro Ödülü'nü alır. 12 Mart 1971 muhtırasından sonra tekrar sıkıntılı günler gelir. 8-9 Mayıs 1971 gecesi evine baskın düzenlenir ve tutuklanır. Kısa süre

sonra serbest bırakılsa da 17 Mayıs'ta yeniden gözaltına alınır. 2 Şubat 1972'deki tahliyesine kadar Ankaradaki cezaevlerinde kalır. Fakir Baykurt'un TÖS ile ilgili yargılanması beş yıldan fazla sürer. 1971'de On Binlerce Kağrı adındaki hikâye kitabı çıkar. Aynı yıl, *Türkiye'de Eğitim Çıkmazı* başlıklı çalışmasını da yayımlamıştır.

1973'te yurt dışına çıkışı yasaklanır ve tekrar hapse girer. Farklı farklı soruşturmalar geçirdiği günler yaşamaktadır. 11 Ağustos-10 Ekim 1973 tarihleri arasındaki mahkûmiyet dönemini günü gününe yazmıştır. Cezaevi sonrası yasal bir engel olmamasına rağmen görevine dönemeyen Baykurt, emekli olmak ister ancak beş yıllık eksik sebebiyle olamaz. O da yayınevlerinde çalışmaya başlayarak bu eksikliği tamamlar, ikramiyesinden feragat eder ve 1976'da SSK'dan emekli olur. Bu süreçte kaleme aldığı eserleri şöyle sayabiliriz: 1973'te *Köygöçüren* (roman) ve *Can Parası* (hikâye); 1974'te *İçerdeki Oğul* (hikâye); 1975'te *Keklik* (roman), *Sınırdaki Ölü* (hikâye) ve *Sakarca* (çocuk romanı); 1976'da da *Şamaroğlanları* (deneme). *Can Parası*, 1974 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı almıştır. *Sakarca* da Mahmut Gököz tarafından tiyatroya uyarlanmış ve oyun, *Tiyatro 79* dergisi tarafından 1979'da yılın oyunu seçilmiştir.

Yazar, 1977'de İsveç'e gider ve öğretmen yetiştirme çalışmalarına katılır. Daha sonra Batı Almanya'daki Kaynar Kitabevi'nden on beş günlük bir davet gelmesi üzerine eşiyile birlikte oraya giderek üç ay kalır. İsviçre'den gelen davete de icabet eder. Kaynar Kitabevi onu tekrar çağırınca yeniden Almanya'ya gitse de bu sefer on beş günden fazla kalmaz çünkü artık Kültür Bakanı danışmanıdır. 1978'de Ahmet Tanner Kışlalı Kültür Bakanı olunca Fakir Baykurt'u danışman olarak yanına çağırmıştır. Yazar, aynı zamanda Kültür Yüksek Kurulu Genel Sekterliği de yapmaktadır. 1977'de *Yayla ve Kara Ahmet Destanı* (1978 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandıran romanı) romanları, 1978'de de Kalekale isimli hikâye kitabı çıkar.

Fakir Baykurt, kültür bakanı danışmanı olduğu dönemde ölüm tehditleri almaktadır. Ailesinin başına bir şey gelmesinden korktuğu için yurt dışı görevi talep etmektedir. 12 Nisan 1979'da Düsseldorf'a tek kelime Almanca bilmeden ve cebinde çok az bir parayla gider. Üç aylık izinle gittiği bu görevinden geri dönmez. Burada çeşitli işlerde çalışarak para kazanmaya çalışır. Zor günler geçirir. Temmuz 1979'da göreve dönmeceğini bildirir ve Duisburg'ta kurulan bir eğitim merkezinde eğitim uzmanı olarak işe başlar. Burada beş yıl çalışacaktır. 1979'da *Yandım Ali* isimli romanı yayımlanır.

Siyasi işlere karışan oğlunun hayatından endişelenen Fakir Baykurt, oğlu ve eşini 1980'de yanına aldırır. Kızları artık evlidir/nişanlıdır. Bundan sonraki yılları çeşitli işler yaparak Almanya'da geçecektir. Yazar burada hatırı sayılır bir ün kazanmıştır. Jutta Szostak, ZDF kanalı için Fakir Baykurt üzerine bir portre-film yapar. Altmışıncı yaşı için Almanca bir saygı kitabı çıkarılır. Bu yıllarda yurt dışı seyahatleri de çoktur; Londra, Tiflis, Çin ve Avustralya'yı görür.

Fakir Baykurt, her zaman olduğu gibi üretmeye devam edecektir: *Topal Arkadaş* (1980, hikâye), *Barış Çöreği* (1982, hikâye), *Gece Vardiyası* (1982, hikâye), *Yüksek Fırımlar* (1983, roman), *Saka Kuşları* (1985, masal), *Koca Ren* (1986, roman), *Duisburg Treni* (1986, hikâye)... İlk şiir kitabı *Bir Uzun Yol* da 1989'da Almanya'daki Ortadoğu Yayınevi'den

çıkır. Bu sırada Türkiye'de on sekiz kitabı yasaklı kitaplar listesine alınmıştır (1987).

Fakir Baykurt Ocak 1995'te Duisburg'taki Pestalozzi okulundan emekli olur. Aynı yıl sekiz ciltlik otobiyografisini de tamamlar. 1997'den itibaren yaz mevsimlerini Antalya'daki evinde geçirmeye başlar. Çeşitli etkinliklere katılır, konuşmalar yapar. 10 Mart 1997'de kendisi için TOBAV tarafından Taksim'de bir saygı gecesi düzenlenir. Ölümüne kadar yazmaya devam etmiş, birçok hikâye, roman, deneme, gezi, masal kitabı daha yayımlamıştır.

Fakir Baykurt, 6 Eylül 1999'da kötü çıkan karaciğer tahlilleri sebebiyle Essen Üniversitesi Kliniği'ne yatırılmış, pankreas kanseri teşhisiyle 11 Ekim 1999'da ölmüştür. Kendisi için Duisburg'ta bir tören düzenlenmiş, cenazesi 14 Ekim 1999'da Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir. Duisburg'ta yirmi yıl yaşadığı semtin meydanı, yazarın adını taşımaktadır.

Fakir Baykurt, hayatı boyunca kendini geliştirmek için çabalamıştır. İngilizce, fotoğrafçılık gibi farklı alanlarda da kurslara yazılmış, yeni şehirler yeni ülkeler görme konusunda daima hevesli olmuştur. Çevresini genişletmek adına önemli edebiyat ortamlarında bulunmaya, yazar ve şairlerle tanışmaya çalışmıştır. Onun hayatının iki odak noktası vardır: eğitim ve edebiyat. "Edebiyat, tıpkı eğitim gibi, insanlarımızı hayata karşı devrimci tavırlı ve davranışlı yapmada önemli bir bilinçlendirme aracıdır. Eğitim ve edebiyat çalışmalarının amacı bu noktada birleşmektedir" diyen Baykurt, bu iki odağı da insanların daha iyi bir hayat yaşama idealine yöneltir.

İnci Enginün, Baykurt'un "köylünün kader saydığı yoksulluktan kurtulması için mücadeleci tiplere ihtiyaç olduğunu gösterdiği eserler yazdığını" söyler. Baykurt, yazdıklarına "köy romanı" denmesine olumsuz baksa da edebiyat tarihleri yazarı "köy romanı" başlığının altında değerlendirir. "Tek yanlı" ve "ideolojik" bulunarak yapılan olumsuz değerlendirmeler çoğunluktadır. Onun romanlarını, dar köy çevresinde abartılmış konular ve tekrar eden benzer çatışmalar üzerine kurduğu iddia edilir. Baykurt'un bu kadar tanınmış bir yazar olmasının politik hayatına ve sinemaya/ tiyatroya uyarlanan eserlerine bağlayan araştırmacılar da vardır. Örneğin Ramazan Kaplan, *Yılanların Öcü*'nün popüler olmasının asıl sebebinin romanın sosyalist düşünceye göre yorumlanması olduğunu söyler. Ona göre roman edebi olduğu için değil, kendi hedeflerine uygun düştüğü için belli bir kesim tarafından ön plana çıkartılmış ve bu da hak ettiğinden fazla şöhret bulmasında etkili olmuştur.

Sonuç olarak Fakir Baykurt; ekonomik eşitsizlikler, toprak ve su çekişmeleri, köylünün kalkınması, ağa-köylü çatışması, köy öğretmeninin yalnızlığı, köylülerin idari yapının işleyişindeki düzensizlik ve aksaklıklardan dolayı karşılaştığı güçlükler gibi hususlara odaklandığı eserlerini "köylülerin iç dünyasını, tutkularını, köye özgü entrikaları yerel konuşma diliyle ve başarılı betimlemelerle" kaleme almış ve Türk Edebiyatı tarihinde köy romanı denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri olmuştur. Üretkenliğinin sonucu tekrara düşmek olsa da Türkçeyi ustalıkla kullanışı ve dramatisasyonundaki başarısı dikkate değerdir. ▶

► **Kaynaklar:**

- ASLAN, Celal, "Fakir Baykurt", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr>.
- BAYKURT, Fakir, "Kendi Hikayem", Papirüs Dergisi, S 46-47, İstanbul 1970, s. 30-33.
- CEVİZOĞLU, Hulki, Eşekli Kütüphaneci Fakir Baykurt'la Birkaç Saat, Aksoy Yayıncılık, İstanbul 2000.
- DEMİRCİOĞLU, Tunaydın, Fakir Baykurt'un İç Yüzü, M.T.T.B. Yayınları, Ankara 1969.
- ENGİNÜN, İnci, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- KAPLAN, Ramazan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

- KARABELA ŞERMET, Sevim, Fakir Baykurt: Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- KORKMAZ, Ramazan (Ed.), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.
- NECATİGİL, Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul 1995.
- PULTAR, Gönül-SÜNTER, Selim, Kardeşim Yaralısın Fakir Baykurt'u Anarken, Tetragon Yayınları, İstanbul 2002.
- YALÇIN, Alemdar, Siyasi ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.